

جستجوی عیب دیگران

حسین حقانی زنجانی

"خوشا بحال کسانی که بجای جستجو از عیوب دیگران و بدگوئی از آنان بفکر اصلاح خویش بوده، از صفات نکوهیده روحی دوری می‌کنند." از سخنان رسول اکرم (ص)

اصلاح جامعه یکی از هدف‌های بزرگ اسلام می‌باشد. اسلام با تدوین و تشریح قوانین مهم اجتماعی و فردی... این هدف مهم خود را بصورت‌های مختلف جامعه عمل پوشانده است و در ضمن، موانع تحقق این آرمان مقدس را برشمرده و مسلمانها را از آنها نهی کرده است از جمله آنها جستجو از عیوب دیگران بدون اینکه مقدمه اصلاح جامعه بوده باشد.

آری اگر کسانی پیدا شوند که با ذکر عیوب دیگران در مقام اصلاح آنان برآمده و بعنوان دلسوزی و علاقه به آنها و در نتیجه جامعه عیوب دیگران را بررسی و بمقتضای "امر بمعروف و نهی از منکر" باینکار اقدام نمایند خدمتی بس بزرگ به آنان و جامعه انجام داده‌اند و پیش خداوند نیز از اجر و پاداش زیادی برخوردار خواهند شد.

ولکن ما در طول زندگی روزمره خود به افرادی برخورد می‌کنیم که همواره در جستجوی عیوب و بدیهای دیگران میباشند تا از آنها در موقع مناسب خود، تنها عیب جوئی کرده، آنان را پیش دیگران رسوا نمایند و چه بسا از اینکار لذت و آفری می‌برند.

این عمل نه تنها طریق اصلاح جامعه محسوب نمی‌شود بلکه دارای زیانهای

بیشماری است . از اینرو اسلام از این عمل ، شدیداً نهی کرده است .
 خداوند در قرآن کریم می فرماید " . . . وَلَا تَجَسَّوْا " ۱ و در جستجوی عیوب
 مردم نباشید . "

پرواضح است که جستجو از عیوب دیگران برای بدگوئی از آنان که حکایت از
 یکنوع رذالت و کمبود روحی می کند غالباً ناشی از کینه و عداوت و حسد و بدگمانی
 می باشد که در روح یک فرد نسبت به فرد دیگر انباشته شده است که بصورت تجسس از
 عیوب و بدگوئی و اظهار آن نمایان می گردد .
 و در برخی از موارد ، این حالت ، تنها یک نوع مرض روحی است که برخی از
 مردم دچار آن می شوند بطوریکه از جستجوی عیوب دیگران و پخش آن در میان مردم
 لذت فوق العاده برده ، و مسرور می گردند . ۲

اسلام جامعه سالم می خواهد

آیات و اخبار زیادی وارد است که دلالت دارد که اسلام هرگز راضی نیست
 در جامعه مسلمین امر منکر و فساد ، و کارهای ناروا رخنه کند . اسلام نمی خواهد در
 شئون مختلف جوامع مسلمانها و نیز در روابط بین افراد در هر مرحله که باشد ، زشتیها
 و فساد شیوع پیدا کند ، اسلام ، اجتماعی می خواهد که همه افراد آن بوظائف شخصی
 و اجتماعی خود آشنا بوده ، و جامعه شان خالی از هرگونه عیب و نقص و بدیها ، باشد
 و هم آهنگی در هر مورد وجود داشته باشد و این فلسفه و زیربنای تشریح اکثر قوانین
 فردی و اجتماعی . . . اسلام بشمار می رود بطوریکه اگر آنها طبق دستور اسلام در
 جامعه مسلمین پیاده شود انواع فساد و بدبختی و فلاکت از جامعه ریشه کن شده و
 باصطلاح " مدینه فاضله " ایجاد می گردد .

همین جهت کلی در مورد نهی از جستجوی عیوب دیگران بمنظور بدگوئی از
 آنان کاملاً صدق می کند باین ترتیب که کسانی که تنها در فکر پیدا کردن بدیهای مردم
 می باشند و در اشاعه آن کوشش می کنند درحقیقت مصالح و منافع جامعه مسلمین را
 کنارگذاشته ، در فکر ایجاد رخنه در صفوف مسلمین بوده ، می خواهند وابستگی و اتحاد
 بین مسلمانها را هرچه می توانند کمتر نموده در نتیجه بشیوع فساد کمک می نمایند
 زیرا طبیعی است اگر فردی احیانا در خفا ، گناهی انجام دهد و تا موقعی که دیگران
 از آن آگاهی پیدا نکردند تنها او بر آن آگاه بوده و امر منکر و گناه را تنها او انجام

داده است و در حقیقت دائره گناه محدود بوده چه بسا ممکن است توبه کرده از ارتکاب آن نادم و پشیمان گردد، حال اگر کسی بگناه و کار زشت رفیق خود آگاهی پیدا کرد باید بمقتضای امر بمعروف و نهی از منکر، او را براه صواب دلالت و راهنمایی کند و لکن وظیفه او نیست این گناه و عیب او را پیش سایرین، آشکار کند و او را رسوا نماید زیرا این عمل علاوه بر اینکه ممکن است که عامل این عمل را جری نموده نتیجه‌ای جز شیوع امر منکر و زشتیها و شرور و از بین بردن قبح گناه و زشتیها ندارد. چنانکه خداوند در قرآن مجید می‌فرماید: **إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ** "کسانیکه دوست دارند امر منکر و فساد، در میان جامعه مسلمین شیوع پیدا کند برای آنان عذابی دردناک است."

آری خداوند به کسانیکه گوش بفرمان الهی فرا نگیرند و در صدد ایجاد رخنه در کیان اسلام برآمده، دوستدار شیوع زشتیها و بدبختی و فساد در میان مسلمین باشند وعده عذاب دردناک می‌دهد.

و رهبران مذهبی ما نیز در روایات متعددی در مقام تفسیر و توضیح آیه مبارکه بالا، عواقب زشت این عمل را به عبارتهای گوناگونی گوشزد کرده‌اند
۱- پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمود کسیکه امر منکری را در میان جامعه مسلمین اشاعه دهد مثل کسی است که آن منکر را بجا آورده است. ^۳ (و گناهی مثل گناه کننده آن عمل، دارد)

۲- در برخی از روایات از آنها بعنوان "مُجَاهِرِينَ" یعنی آشکار کننده عیوب دیگران تعبیر آورده آنها را مورد نكوهش قرار داده است.
رسول اکرم (ص) فرمود "كُلُّ أُمَّتِي مُعَافِيُ إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ" یعنی هر یک از امت من از بدی و بلا دور می‌باشد مگر کسانیکه همواره در جستجوی عیوب دیگران بوده، آن‌ها را آشکار می‌کنند"

۳- کسانی که دائما در جستجوی لغزشهای دیگران می‌باشند تا آنها را رسوا نمایند نباید از نتیجه کار زشت خود غفلت داشته باشند بالاخره روزی فرا می‌رسد که خداوند اعمال بد آنان را نیز آشکار و آنها را در میان جامعه، رسوا می‌سازد.

امام باقر (ع) فرمود: **قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَا مَعْشَرَ مَنْ أَسْلَمَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَسْلَمْ بِقَلْبِهِ. لَا تَتَّبِعُوا عَثْرَاتِ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّهُ مِنْ يَتَّبِعِ عَثْرَاتِ الْمُسْلِمِينَ يَتَّبِعِ اللَّهُ عَثْرَاتِهِ وَمَنْ يَتَّبِعِ اللَّهُ عَثْرَاتِهِ يَفْضَحْهُ** ^۴ ای کسانی که بظاهر اسلام آورده‌اید ولی اسلام در قلب شما رسوخ نکرده است، در مقام جستجوی لغزشهای مسلمانها بر نیاید تا آنها

را آشکار و آنان را رسوا کنید زیرا خداوند نیز عیوب آنها را نمایان و آنان را رسوا می‌سازد"

آیا مردانگی است که کسی با برادر دینی خود در مرحله ظاهر طرح دوستی بریزد و اعتماد او را بخود جلب و باصطلاح محرم اسرار او باشد ولی در باطن دشمنی با او کرده لغزشها و اشتباهات و نقاط ضعف را دقیقاً بررسی نماید تا روزی او را رسوا نماید، آیا این کار با صفا و صمیمیت مخالفتی ندارد؟ آیا این عمل منافی با حقوقی که هر مسلمانی بگردن هر مسلمان دیگر دارد نیست؟ آیا این، دورویی و نفاق محسوب نمی‌شود؟ از اینرو هیچ تعجیبی ندارد اگر بگوئیم که جستجو کننده عیوب و لغزشهای دیگران و سوء استفاده از آن درست در مرز کفر و بیدینی قرار گرفته است با اینکه در ظاهر مسلمان بوده و حتی نماز و روزه و سایر اعمال واجبی و مستحبی خود را به موقع، انجام می‌دهد.

امام باقر (ع) فرمود "مَنْ أَقْرَبَ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ إِلَى الْكُفْرِ أَنْ يُؤَخِي الرَّجُلَ الرَّجُلَ عَلَى الدِّينِ فَيُحْصِي عَلَيْهِ زَلَاتِهِ لِيَعْبُرَ بِهَا يَوْمًا"^۵

"از چیزهایی که انسان را بمرز کفر نزدیک می‌سازد این است که کسی با برادر دینی خود ظاهراً طرح دوستی بریزد و لغزشهای او را در نظر داشته، آنها را جمع‌آوری کند تا روزی از او بدگوئی کرده او را رسوا نماید"

از این جهت در برخی از روایات می‌خوانیم که پیشوایان دینی ما از این صفت مذموم بعنوان "عَوْرَةُ الْمُؤْمِنِ" توصیف کرده اند چنانکه روزی از امام صادق (ع) سؤال شد که میان مردم شایع است که می‌گویند عورت مسلمان بر مسلمان دیگر حرام است (عَوْرَةُ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ حَرَامٌ) آیا مراد از آن چیست؟ آنحضرت فرمود مراد از آن معنای ظاهر و شایع در میان مردم نیست بلکه مقصود این است که کسی همواره مترصد باشد که برادر مسلمانش حرفی بزند که در آن نقطه ضعفی باشد و او، آنرا حفظ کند تا در فرصت مناسب هنگام خشم و غضب او را بیاد انتقاد گرفته رسواش نماید (... إِنَّمَا عَوْرَةُ الْمُؤْمِنِ أَنْ يَرَاهُ يَتَكَلَّمُ بِكَلَامٍ يُعَابُ عَلَيْهِ فَيَحْفَظُهُ عَلَيْهِ لِيَعْبُرَ بِهِ يَوْمًا إِذَا غَضِبَ)^۶

- ۱- حجرات آیه ۱۲
- ۲- آیه ۱۹ سوره نور: الَّذِينَ يَحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ... " که بعداً ترجمه آن می‌آید، باین نکته اشاره می‌کنم: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): " مَنْ أَدَاعَ فَاِحِشَةً كَانَ كَمُتَدَبِّئِهَا "
- ۳- جامع السعادات ج ۲/ ۲۷۹ قال رسول الله (ص): " مَنْ أَدَاعَ فَاِحِشَةً كَانَ كَمُتَدَبِّئِهَا "
- ۴- وافئ ج ۳ / ۱۶۳ ۵- جامع السعادات ج ۲/ ۲۷۹ ۶- وافئ ج ۳ / ۱۶۳